

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Katedra sociologie
Sociologie

Autoreferát (teze) dizertační práce

Mgr. Jaromír Mazák

Občanská společnost jako aktér politického procesu
Civil Society and its Agency in the Political Process

Školitel:

doc. PhDr. Ing. Ondřej Císař, Ph.D.

2019

Obsah

Životopis autora Jaromíra Mazáka	3
Úvod (Výzkumné otázky dizertační práce)	5
Politický aktivismus v zemích SVE? (Integrace dosavadního výzkumu)	6
Teze 1: o slabosti občanské společnosti a dědictví komunismu	6
Teze 2: o negativním vlivu zahraničního financování.....	9
Teze 3: o nepřátelském nastavení domácí politiky	10
Teze 4: o transakčním aktivismu	11
Teze 5: o profesionalizaci politického aktivismu v zemích SVE	12
Teorie sociálních hnutí (Teoretická východiska práce)	13
Teorie mobilizace zdrojů	14
Teorie struktury politických příležitostí.....	15
Rámování (Framing)	15
Analýza transakčního aktivismu (Řešení VO1)	16
Analýza strategických rozhodnutí (Řešení VO 2).....	17
Různé roviny profesionalizace (Řešení VO 3)	19
Process tracing (Metodologický exkurz)	21
Závěrečné shrnutí a diskuse	24
Reference	26

Životopis autora Jaromíra Mazáka

PRACOVNÍ ZKUŠENOSTI (VYBRANÉ)

- 3/2014–SOUČASNOST Vyučující a výzkumník, KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE, FILOZOFICKÁ FAKULTA
- Vyučované kurzy: Obecná sociologie III; Welfare state (EN); Soudobé společnosti; Politická sociologie; Výzkumný projekt; Datová žurnalistika a vizualizace dat; Kvantitativní analýza dat v SPSS
- Výzkumná témata: Sociální hnutí, aktivismus, politická participace, politika v online prostoru, evaluační výzkum
- Členství ve skupinách: Political Communication Research (PolCoRe) při Karlově Univerzitě; Česká sociologická společnost; několika stálých skupin v European Consortium for Political Research (ECPR)
- Recenzent pro akademické časopisy: Social Movement Studies, Sociologický časopis, Interface, Naše společnost, Mediální studia, Data a výzkum
- 2/2018–SOUČASNOST Expert pro evaluační výzkum a datovou strategii, SCHOLA EMPIRICA, Z.S.
- 2017–SOUČASNOST Výuka kurzů o analytické práci s informacemi na volné noze
- Klienti např. Institut pro veřejnou správu Praha; Prague Summer Schools
- 10/2014–7/2015 Výzkumník a garant pracovní skupiny, MPSV – FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ
- Výzkum legislativních nástrojů dalšího vzdělávání a situace osob ve věku 50+ na pracovním trhu

VZDĚLÁNÍ

- 2013–SOUČASNOST **Doktorský** program sociologie, KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE, FILOZOFICKÁ FAKULTA
- 2007–2013 **Magisterský** program sociologie a **bakalářský** program sociologicko-ekonomická studia
KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE, FILOZOFICKÁ FAKULTA
- 2011–2012 Dvouseměstrální studijně-výzkumný pobyt podpořený Česko-německým fondem budoucnosti,
UNIVERZITA FRIEDRICH SCHILLERA V JENĚ, NĚMECKO

AKADEMICKÉ STÁŽE A DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Akademické stáže na **Oxfordské univerzitě** (leden až červen 2017), **Univerzitě v Oslu** (březen až duben 2016) a amerických univerzitách **La Verne** a **Redlands** (srpen 2011). Pravidelná účast na metodologických školeních v zahraničí: **ECPR Winter School**, 2019 (modelování víceúrovňových dat) a 2015 (process tracing); **SERISS Training**, 2019 (analýza longitudinálních dat), **GESIS Institute**, 2016 (analýza chybějících hodnot); **ECPR Summer School**, 2014 (pokročilá témata v aplikované regresii)

ÚČAST NA VYBRANÝCH VÝZKUMNÝCH PROJEKTECH ZA POSLEDNÍCH 5 LET

2019–2021	Úroveň a zdroje volební volatility v postkomunistické Evropě Grantová agentura České republiky
2018–SOUČASNOST	Český partner evaluace projektu Parenting for Lifelong Health (PLH) – a pooling study – koordinovaného Univerzitou v Oxfordu a Univerzitou v Kapském městě Schola Empirica
2017–2019	Vývoj a podoby občanské online participace v České republice ve vztahu k evropské migrační krizi Grantová agentura České republiky
2017	Mapping of the state of civil society in Czechia OSIFE
2017	Struktura komunikační sítě s negativními vazbami Vnitřní grant FF UK
2014–2018	Trendy Česka Česká televize , výzkum volebních preferencí a veřejného mínění
2014–2016	Role sociálních médií v transformaci politické komunikace a občanské participace v České republice Grantová agentura České republiky
2014–2016	Sociální hnutí v České republice a jejich vnitřní organizace Grantová agentura Univerzity Karlovy
2015	KOOPERACE: Koordinace profesního vzdělávání jako nástroje služeb zaměstnanosti Projekt Fondu dalšího vzdělávání (FDV) financovaný z ESF
2014–2015	Aplikace analýzy sociálních sítí ve vyšetřování Grant společnosti IBM na podporu činnosti analytického kompetenčního centra při FF UK

VYBRANÉ PUBLIKACE ZA POSLEDNÍCH 5 LET

- Štětka, V., Surowiec, P. & Mazák, J. (2019). Facebook as an instrument of election campaigning and voters' engagement: Comparing Czechia and Poland. *European Journal of Communication*. Online first.
- Mazák, J. & Diviák, T. (2018). Transactional activism without transactions: network perspective on anti-corruption activism in the Czech Republic. *Social Movement Studies*, 17(2).
- Mazák, J. (2017). Process tracing: zkoumání kauzality v případových studiích. *Sociologie*, (1)49.
- Vochocová, L., Mazák, J., & Štětka, V. (2016). Nic pro holky? Genderové nerovnosti v politické participaci na sociálních sítích. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2/2016.
- Mazák, J. (2016). Teorie sociálních hnutí: přehledová studie. *Acta Universitatis Carolinae (AUC): Philosophica et Historica. Studia Sociologica XXI*.
- Mazák, J. (2016). Vnímání korupce v České republice: přehled kvantitativních zdrojů a deskriptivní analýza současného stavu. *Česká kriminologie*, 3/2016.
- Mazák, J., & Štětka, V. (2015) Who's afraid of clicktivism? Exploring citizens' use of social media and political participation in the Czech Republic. In Frame, A., & Brachotte, G. (eds.) *Citizen Participation and Political Communication in a Digital World*. Routledge.
- Vochocová, L., Štětka, V., & Mazák, J. (2015): Good girls don't comment on politics? Gendered character of online political participation in the Czech Republic. *Information, Communication & Society (online first)*.
- Štětka, V., & Mazák, J. (2014). Whither slacktivism? Political engagement and social media use in the 2013 Czech Parliamentary elections. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8 (3).

Úvod (Výzkumné otázky dizertační práce)

Lze odlišit dvě hlavní funkce občanského sektoru: servisní a advokační. Servisní funkce spočívá v poskytování služeb znevýhodněným nebo ohroženým skupinám, jako jsou například lidé nemocní či postižení, umírající, bez domova nebo z jiného důvodu ve složité životní situaci. Mezi servisní funkce patří také například ekologická práce v přírodě a v širším slova smyslu i vzdělávací činnost prováděná v rámci občanského sektoru. Oproti tomu advokační funkce spočívá v obhajobě tak zvaného veřejného zájmu nebo zájmů konkrétních skupin, nejčastěji opět takových, které jsou vnímány jako v nějakém smyslu znevýhodněné nebo ohrožené. Podstatou advokační činnosti je upozorňování na systémovou neefektivitu či na strukturální nespravedlnosti a předkládání návrhů na zlepšení. Cílem advokační činnosti není v první řadě pomoci konkrétním jedincům, nýbrž změnit systém, a to především skrze změnu veřejného mínění a změnu legislativy. Proto se někdy o advokačních organizacích mluví také jako o kampaňových organizacích. Skrze advokační činnost či advokační aktivismus se tak organizace a jednotlivci, kteří tvoří občanský sektor, stávají aktéry politického procesu. To je fenomén, kterému se věnuje tato práce.

Celkovým cílem práce je kriticky zhodnotit dosavadní výzkum advokačního aktivismu v Česku (a do značné míry v post-komunistické části Evropy jako celku, neboť celý region nese řadu společných rysů) a navázat vlastním výzkumem, který na třech případových studiích analyzuje vývoj advokačního aktivismu v posledních letech a jeho současný stav a možnosti.

Hlavní výzkumné otázky této dizertační práce jsou následující:

Výzkumná otázka 1 (VO1): Jak můžeme v návaznosti na existující literaturu jasněji konceptualizovat a následně operacionalizovat problematiku spolupráce mezi neziskovými organizacemi, které vstupují do politického procesu?

Výzkumná otázka 2 (VO2): Jaké strategie a postupy mohou občanské iniciativy používat k tomu, aby prosadily své cíle u politických elit, a jak můžeme tyto strategie a postupy zkoumat?

Výzkumná otázka 3 (VO3): Jaké roviny profesionalizace lze uvnitř organizace rozlišit a jak spolu tyto roviny navzájem souvisí a jak se ovlivňují?

Kromě úvodní a závěrečné kapitoly obsahuje dizertační práce kapitolu 2, která je přehledem teorií sociálních hnutí, ze kterých následně vycházím; kapitolu 3, která je případovou studií o spolupráci mezi organizacemi uvnitř protikorupční iniciativy Rekonstrukce státu a která je příspěvkem mé práce k zodpovězení VO1; kapitolu 4, která se dívá na strategie, kterými mohou občanské organizace prosazovat své cíle a působit na politické elity (VO2); kapitolu 5, která se věnuje otázce profesionalizace

občanských organizací (VO3); a kapitulu 6, která je metodologickým exkurzem do problematiky metody zvané process tracing. Tu aplikuji v kapitole 4, nicméně samotná metodologická kapitola 6 jde svou šířkou a hloubkou výrazně za pouhé vysvětlení metodologie ke kapitole 4, a tak ji, abych nenarušoval plynulou návaznost jednotlivých empirických kapitol, řadím až před závěrečnou kapitolu práce..

Kapitoly 3 a 4 jsou v dizertační práci po domluvě se školitelem ponechány v anglickém jazyce, jak byly připraveny pro publikaci v zahraničních časopisech. Pro účel jednotného číslování jsou také všechny obrázky (grafy a tabulky) v této práci nadepsány a provedeny v angličtině.

Politický aktivismus v zemích SVE? (Integrace dosavadního výzkumu)

V úvodní kapitole své disertační práce se věnuji shrnutí dosavadního výzkumu relevantního pro mé téma. Tento výzkum integruji tím, že formuluji pět tezí, které lze z existující literatury abstrahovat a které zároveň umožňují identifikovat rozpory a bílá místa v existující literatuře. Tyto teze jsou následující: (1) teze o slabosti občanské společnosti a dědictví komunismu, (2) teze o negativním vlivu zahraničního financování, (3) teze o nepřátelském nastavení domácí politiky, (4) teze o transakčním aktivismu a (5) teze o profesionalizaci politického aktivismu.

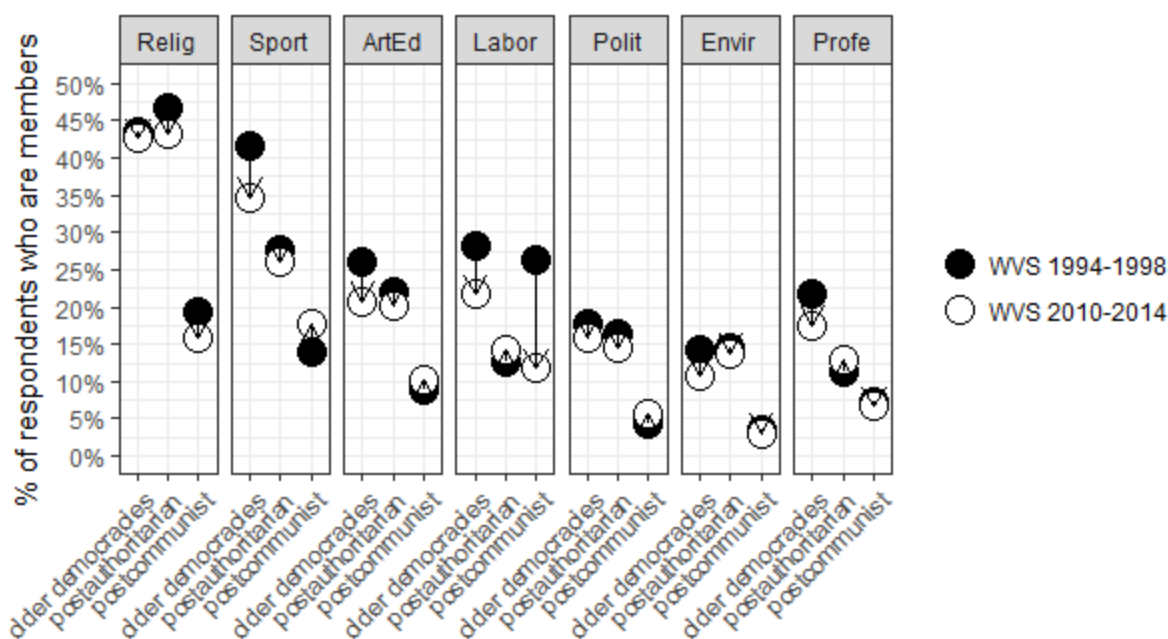
Teze 1: o slabosti občanské společnosti a dědictví komunismu

Teze o dědictví komunismu konstatuje, že občanské společnosti v zemích SVE jsou pozoruhodně slabé a že důvodem toho je dědictví pramenící ze zkušenosti s komunismem. Významný vliv na formulaci a prosazení této teze měl Marc M. Howard (2002, 2003, 2011). Howard (2002) ukázal, že postkomunistické země zaostávaly za svými západními evropskými protějšky jak na úrovni deklarovaných postojů měřených jako důvěra v různé instituce (zde odkazuje na Eurobarometr), tak na úrovni chování měřeného jako deklarované členství v různých typech organizací (zde používá údaje z výzkumu World Value Survey, podle kterého evropské postkomunistické země zaostávaly v organizačním členství dokonce i za post-autoritářskými demokraciemi globálního Jihu).

V úvodní kapitole své práce věnuji poměrně velkou pozornost snaze o aktualizaci a zpřesnění teze o slabosti občanské společnosti v zemích SVE, částečně na základě vlastní analýzy novějších dat a částečně na základě novější literatury.

Nejprve se na základě analýzy novějších dat dívám na to, jak se vyvinulo Howardem zkoumané organizační členství. V práci prezentuji dva grafy, z nichž na tomto místě uvádím jen druhý z nich:

Proportion of membership in seven types of organizations, by prior regime type

Zdroj: Autor.

Pozn.: Do grafu vstupují jen země, pro které existují data v obou sledovaných vlnách WVS, tj.: „Staré demokracie“: Austrálie, Japonsko, USA, Švédsko a západní Německo. „Post-autoritářské demokracie“: Argentina, Filipíny, Chile, Jižní Korea, Jižní Afrika, Španělsko a Uruguay. „Post-komunistické demokracie“: Estonsko, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Ukrajina a východní Německo. Váženo post-stratifikačními a dováženo na velikost vzorku (každá země v daném regionu má stejnou váhu). Graf je opět do určité míry replikací původního Howardova (2002) grafu s doplněním o novější data.

V grafu jsou definovány tři skupiny demokratických zemí (viz poznámka pod grafem) a je zobrazeno, kolik procent respondentů z každé skupiny zemí o sobě ve výzkumu prohlásilo, že jsou členy organizace daného typu. Jednotlivé sledované typy organizací jsou přitom následující: (1) náboženské organizace (Relig), (2) sportovní a rekreační organizace (Sport), (3) umělecké, hudební a vzdělávací (ArtEd), (4) odbory (Labor), (5) politické organizace (Polit), (6) organizace zaměřené na životní prostředí (Envir) a (7) profesní organizace (Profe).

Graf potvrzuje tezi, že postkomunistické země zaostávají v participaci za západními demokraciemi (a do značné míry i za post-autoritářskými demokraciemi), tedy pokud se zaměříme na organizační členství. Nový a zajímavý je však pohled na vývoj v čase. V literatuře se hovoří o tom, že organizační členství je obecně na sestupu. Někteří autoři se domnívají, že tento pokles reflektuje spíše kvalitativní proměnu politické participace než její oslabování (např. Bennett & Segerberg, 2013). Podle těchto autorů se lidé stávají méně ochotní k dlouhodobým závazkům, za které lze považovat například organizační členství, a více se orientují na krátkodobá a flexibilnější politická angažmá v jednotlivých kampaních a k jednotlivým problémům. Tato větší flexibilita politické participace je spojována

s rozvojem internetových nástrojů, které se kromě komunikačního nástroje stávají také nástrojem organizačním, čímž svojí funkcí konkurují tradiční roli občanských organizací (Bennett & Segerberg, 2013).

Tomuto argumentu navzdory se ale při pohledu na graf výše zdá, že pokles organizačního členství není ve skutečnosti nijak dramatický a pro postkomunistické země ho s výjimkou členství v odborech vůbec nepozorujeme. Z této analýzy lze tedy vyvodit, že občanská společnost v postkomunistických zemích je, co se organizačního členství týče, slabší než ta ve starých demokraciích, ale v čase poměrně stabilní.

Tezi o slabosti občanské společnosti v důsledku dědictví komunismu nějakým způsobem reflektuje nebo rozpracovává dlouhá řada autorů (namátkou například Barnes, 2006; Bernhagen & Marsh, 2007; Císař, 2008; Foa & Ekiert, 2016). Například Foa a Ekiert (2016) kritizují skutečnost, že pro hodnocení síly občanské společnosti je v literatuře nejčastěji používáno právě organizační členství. Foa a Ekiert argumentují, že v závislosti na použité definici občanské společnosti můžeme dojít k daleko pestřejší škále operacionalizace toho, co představuje silnou občanskou společnost. Kromě organizačního členství tak může jít například o důvěru občanů v demokracii a její instituce nebo jejich schopnost mobilizovat k občanskému protestu. Právě poslední jmenovaný druh indikátorů, pod který spadá například účast na demonstraci, podepisování petice či bojkot zboží z politických důvodů, podle jejich analýzy nejlépe predikuje úspěšnou demokratizaci země podle hodnocení organizace Freedom House. Foa a Ekiert (2016) se proto domnívají, že mluvit o slabosti občanské společnosti v post-komunistických zemích jako celku je příliš zobecňující a nepřesné, protože navzdory relativně nižšímu organizačnímu členství jsme alespoň v některých post-komunistických zemích mohli pozorovat připravenost občanů zapojit se do politického protestu, která koreluje s pozdější úspěšnou demokratizací těchto zemí. Konkrétně se jedná převážně o ty post-komunistické země, které se později staly novými členy EU.

Za analyticky velmi zajímavé považuji také přerámování celé diskuze, které rozlišuje mezi socializačním vlivem (socializační hypotéza) komunistické minulosti na straně jedné a vlivem negativní zkušenosti s reálnou podobou post-komunistické demokracie na straně druhé (Hooghe & Quintelier, 2014). Přestože obě tyto roviny lze koncepčně spojit s komunistickým dědictvím, socializační vliv působí skrze přímou socializaci k politické pasivitě za komunismu, zatímco druhý jmenovaný vliv působí více nepřímě skrze pokračující těžkosti rodících se demokraciích. Mezi tyto těžkosti patří především vysoká míra vnímané korupce, malá transparentnost a nízká kvalita vládnutí v nových demokraciích, jednoduše špatně fungující systém (srov. Fortin, 2012; Tavits, 2008; Rose-Ackerman, 2001).

Nejde přitom o přehnané puntičkářství, protože socializační hypotéza a hypotéza o špatně fungujícím systému mají odlišné implikace: zatímco podle socializační hypotézy by k vyšší míře občanské participace měla vést prostá generační obměna, podle teze o špatném fungování systému v mladých

demokraciích je potřeba především posílit demokratické instituce a důvěru v ně (Hooghe & Quintelier, 2014). Hooghe a Quintelier (2014) se na základě své analýzy dat z European Social Survey přiklání k hypotéze o špatně fungujícím systému, když při kontrole úrovně vnímané korupce a kvality vládnutí nenacházejí vztah mezi komunistickou minulostí a úrovní občanské participace.

Z hlediska důsledků pro vývoj občanské společnosti v regionu se tedy zdá být klíčové zaměřit se na rozvoj transparentních institucí vládnutí a prevenci korupce a další eroze důvěry občanů v politiku. Slabá občanská společnost v sobě totiž nese riziko, že politické rozhodování je odděleno od vůle a kontroly občanů (Howard, 2002) a instituce vládnutí se stanou nástrojem politických a ekonomických elit pro sebe-obohacování (tzv. fenomén „state capture“, viz Innes, 2014; Fazekas & Tóth, 2016). Důvěra ve státní orgány a jejich správné a vůči občanům responzivní chování také motivuje jednotlivé občany k politické participaci a ta zase udržuje stálý tlak na politické elity a brání jejich degeneraci. Tím se dotváří setrvačný kruh demokratizačního procesu.

Diskuse o občanské společnosti v zemích SVE nicméně postupem času divergovala a část pozornosti výzkumníků se přesunula od problematiky komunistického dědictví k otázce vlivu zahraničních sponzorů a dárců.

Teze 2: o negativním vlivu zahraničního financování

Zatímco totalitní komunistická ideologie se pokoušela naplnit celý veřejný prostor, od nových demokracií se očekávalo, že vytvoří občanské iniciativy, které se propojí do mozaiky rozmanité občanské společnosti s rozmanitými zájmy. Tento sentiment ve veřejném prostoru posiloval Václav Havel, který silně věřil v roli pluralitní občanské společnosti při budování demokracie (Potůček, 2000).

Občanská společnost se však nezrodila jednoduše sama od sebe. Místo toho byla od začátku vyživována a vychovávána západními nevládními agenturami a nadacemi a grantovými schématy některých velvyslanectví a Evropské unie. Ve své studii o environmentálních organizacích v postkomunistických zemích navrhl Waller (2010) analytický rámec, který rozděluje vývoj environmentálních organizací v post-komunistických zemích do tří fází. V první fázi, před pádem komunismu, hrála komunistická strana významnou roli, takže dokonce i zelené organizace podléhaly vlivu „shora dolů“ (*top-down*). Druhá fáze se vyznačuje vzestupem občanské společnosti „zespodu“ (*bottom-up*), což samo o sobě přispělo k pádu komunismu, neboť občanská angažovanost v otázkách životního prostředí hrála důležitou roli při formování politického disentu v řadě zemí včetně Československa (Fagan, 2004). A konečně třetí fáze se vyznačuje právě vlivem zahraničních aktérů ze západních demokracií, kteří místní vznikající občanské společnosti nabídli financování i know-how. Tuto třetí fázi označuje Waller jako vliv „zvenku dovnitř“ (*outside-in*) a právě na zhodnocení této fáze se zaměřuji v následujících odstavcích.

Jako první je třeba říct, že rozsah vlivu „zvnějšku“ na formování občanské společnosti v postkomunistických zemích vyvolal obavy. Například McMahon (2001) poukázala na některé problémy tzv. zahraničního patronátu v případě podpory ženských organizací v Maďarsku, Polsku a Rusku americkými nevládními organizacemi. Ve svých doporučení McMahon (2001, s. 61) dospěla k tomu, že intervenující zahraniční organizace by měly více zvažovat místní kontext a realitu domácí politiky, která určuje nejen to, co je žádoucí, ale také to, co je možné; dále že financování by mělo být založeno na schopnosti získat a udržet podporovatele z místního obyvatelstva; a konečně k tomu, že zahraniční organizace by měly podporovat domácí nápady a strategie, a ne pouze dovážet své vlastní.

Možnou souvislost mezi slabostí občanské společnosti a negativními vlivy zahraničního patronátu zkoumají i Narozhna (2004) nebo Fagan (2005). Druhý jmenovaný analyzuje české environmentální hnutí. Fagan na základě své analýzy dospívá k závěru, že ačkoli zahraniční peníze a *know-how* vedly k založení či rozvoji a profesionalizaci organizací, které jsou schopné ovlivňovat politické elity (Fagan, 2005, s. 529), tyto organizace nedokázaly zakořenit ve společnosti. Podle Fagana je tato situace výsledkem minimalistického pojetí demokracie ze strany západních donorů. Domnívá se, že intervence západních donorů je vedena takovým způsobem, který má zabránit radikálním formám občanské společnosti, které by mohly ohrozit neoliberální transformaci (Fagan, 2005, s. 531). V tomto ohledu je Fagan typickým představitelem tzv. kooptační teze, tedy myšlenky, že zahraniční patronát vytváří de-radikalizované organizace, které nemají skutečnou moc zpochybňovat elity. Místo toho organizace navzájem soutěží o omezené zdroje, což brání spolupráci, a přeskakují z jednoho projektu do druhého podle priorit jejich dárců (2005, s. 534).

Proč se ale občanská společnost v zemích SVE musí tolik spoléhat na zahraniční donory? O jednu část odpovědi jsme se pokusili v předchozí sekci o slabosti občanské společnosti v důsledku dědictví komunismu. Z té vyplývá, že organizace těžko hledají zdroje u veřejnosti, která není příliš politicky angažovaná, především pokud uvažujeme organizační členství. O trochu jinou odpověď se pokouší teze o nepřátelském nastavení domácí politiky, které se věnuje následující sekce.

Teze 3: o nepřátelském nastavení domácí politiky

Teze o nepřátelském nastavení domácí politiky se zaměřuje na specificky český kontext a zdejší politickou scénu. Jak uvádí Fagan (2005), nástup Václava Klause a jeho konzervativní ODS k moci změnil postoj elit k organizacím občanské společnosti. Především ty politicky či advokačně orientované se ocitly na okraji společnosti jako již nepotřebný relikv revoluční éry (2005, s. 534).

Podle Potůčka (2000) viděl Klaus v občanské společnosti nebezpečí kolektivity, která nebyla v souladu s jeho představou společenství svobodných individuí. Klaus sám popisoval občanskou společnost jako „komunitarismus“, za kterým spatřoval elitářskou tendenci těch, kteří se považují za vyvolené, určovat

morálku pro ostatní, aniž by k tomu od nich měli mandát (Klaus, 1998). V přímém kontrastu s Václavem Havlem tak občanskou společnost považoval spíše za ohrožení demokracie než její předpoklad.

Situace se změnila až s nástupem sociálně-demokratické vlády, která se navíc na konci 90. let ocitla pod tlakem Evropské komise, aby ustavila novou environmentální legislativu a začala systematicky řešit některá další témata, především lidská práva. Profesionální neziskové organizace se znalostí západních politik se ukázaly jako cenný spojenec, což postupně vedlo k jejich celospolečenskému vzestupu včetně mediálního prostoru (Fagan, 2005, s. 535; Císař, 2008).

Lze tedy shrnout, že vysoká míra závislosti občanské společnosti a jejího rozvoje na zahraničních donorech v 90. letech časově souvisela s relativně uzavřenými politickými příležitostmi na domácí scéně. To mohlo v konečném důsledku míru závislosti na zahraničním financování posilovat, jistě ale nelze tuto kauzalitu vnímat příliš silně. Silná role zahraničního financování a celkového patronátu ze strany západních institucionálních aktérů byla totiž v regionu SVE takřka univerzální a představovala z hlediska vývoje občanské společnosti dominantní faktor transformační éry. Alternativnímu hodnocení tohoto faktoru se věnuje následující teze.

Teze 4: o transakčním aktivismu

Obrat v hodnocení zahraničního vlivu přináší studie, které se snaží porovnávat organizace podporované zahraničními patrony s organizacemi, které zahraniční podporu (tolik) nezískávají. Teoretickou inspirací pro řadu těchto studií je koncept transakčního aktivismu (Petrova, Tarrow, 2007), vyvinutý speciálně pro kontext střední a východní Evropy. Ten je postaven na úvaze, že je potřeba rozlišovat tzv. participační aktivismus postavený na (masové) účasti veřejnosti, ať už formou organizačního členství nebo třeba účasti na demonstracích, a tzv. transakční aktivismus založený na vytváření horizontálních vazeb mezi neziskovými organizacemi navzájem a vertikálních vazeb mezi neziskovými organizacemi a politickými elitami (Petrova, Tarrow, 2007, s. 78–79). Autoři na základě své analýzy formulují závěr, že

„pokud mají země střední a východní Evropy nízkou úroveň participativního aktivismu – tedy, pokud tyto společnosti produkují více generálů nevládních organizací než vojáků – může to být výsledek specifických politických faktorů spíše než hluboké slabosti občanské společnosti“ (Petrova, Tarrow, 2007, s. 87).¹

Tento koncept především nabízí možnost opustit pozici, která jako legitimní občanskou společnost vnímá pouze tu, která je založena na velké míře participace. Pozornost výzkumníků se v důsledku toho zaměřuje na kapacitu často malých, profesionálních neziskových organizací a jejich „generálů“

---

¹ Překlad autor.

vstupovat do veřejného prostoru a ovlivňovat politiku. Samotný fakt, že advokační organizace pracují v prostředí nízké účasti veřejnosti, není již nutně považován za projev de-politizace či kooptace.

Na datech z analýzy protestních událostí Císař (2010, s. 743–744) ukazuje, že navzdory spoléhání se na zahraniční donory dokázaly zelené organizace v Česku zorganizovat velké množství protestních událostí, více než odbory nebo radikální levicové organizace, které zahraničním financováním nedisponují. Na datech z dotazníkového šetření Císař (2010, s. 745) dále dokládá, že zatímco téměř všechny organizace, které čerpají prostředky z fondů EU, profesionalizovaly a byrokratizovaly své aktivity, jen některé také přizpůsobily svoji agendu požadavkům EU. Tento závěr podporuje také např. analýza Guenther (2011).

Předmětem výzkumu se stala též Faganova teze (2005, s. 534) odvozená z kvalitativních rozhovorů, že zahraniční financování staví neziskové organizace do vzájemně konkurenčního postavení, takže brání spolupráci. Císař a Navrátil (2015) si položili výzkumnou otázku, zda existuje vztah mezi závislostí neziskových organizací na financování z EU a mírou jejich spolupráce s ostatními organizacemi. Tuto otázku zkoumali kvantitativně na vzorku 101 organizací, pro které analyzují model, ve kterém závislou proměnnou je míra centrality jednotlivých organizací v síti reportované vzájemné spolupráce. Nezávislou proměnnou je proporce financování z fondů EU na rozpočtu organizace. Autoři v modelu kontrolují vliv některých dalších proměnných a zjišťují, že větší proporce financování z fondů EU je spojena s větší mírou spolupráce. Všechny tyto studie vedou ke zpochybnění teze o kooptaci skrze zahraniční patronát a zahraniční financování.

Teze 5: o profesionalizaci politického aktivismu v zemích SVE

Přestože se existující literatura liší v hodnocení dopadu grantového, z velké části zahraničního financování na de-radikalizaci a kooptaci neziskových organizací, panuje shoda v tom, že grantové financování ústí v profesionalizaci a byrokratizaci organizací. Z hlediska významu akademické produkce pro samotné aktéry v občanském sektoru může být důležité porozumět procesům profesionalizace nad rámec obecného závěru, že k profesionalizaci prostě dochází. K tomu mohou pomoci případové studie z konkrétních organizací. Takovou případovou studii nejmenované organizace s centrálou v Brně zpracovala například Šťovíčková Jantulová (2005). Ta se snaží porozumět fenoménu profesionalizace perspektivou samotných členů neziskové organizace. Ti jako profesionalizaci označují jednak najímání expertů se specifickým věděním, např. v oblasti PR, účetnictví, projektového managementu apod., a jednak procesy, které vedou ke zvýšení efektivity činnosti organizace (Šťovíčková Jantulová, 2005, s. 136). Mezi takové procesy patří především strategické plánování a dělba práce.

Co se prvního pohledu na profesionalizaci týče, Šťovíčková Jantulová (2005, s. 136–137) popisuje dvě fáze. V té první byli najímáni lidé, kteří dříve v organizaci působili jako dobrovolníci. Ve druhé fázi jsou

vypisovány otevřené konkurzy a do organizace se tak dostávají na placené a často významné pozice lidé, kteří v ní dříve nepracovali. Postupem doby také podle autorky (s. 137) dochází k jasnějšímu oddělení práce profesionálů a dobrovolníků, kteří zastávají převážně činnosti jednorázového, servisního charakteru, které jim určí placení zaměstnanci. Dobrovolníci se tak dostávají do pasivnější role. Šťovíčková Jantulová (2005) klade ve své práci zvláštní důraz na konflikty, ke kterým mezi dobrovolníky a profesionály dochází a jejichž příčinou je především střet zvyklostí a hodnot organizace s expertním věděním profesionálů, resp. slovy autorky střet étosu profesního s étosem občanským (s. 143).

Přestože proces profesionalizace je považován za obecný rys polistopadového vývoje občanských společností v post-komunistických zemích, případových studií na toto téma zatím existuje jen pár. V rámci této dizertační práce jsem proto zpracoval případovou studii procesu profesionalizace organizace Auto*mat, ve které se zaměřuji primárně na různé roviny profesionalizace a jejich vzájemné ovlivňování.

Teorie sociálních hnutí (Teoretická východiska práce)

Z hlediska teoretických východisek se má dizertační práce opírá o mnoho desítek let trvající program, který lze označit jako výzkum sociálních hnutí. Z něj se zrodila tzv. teorie sociálních hnutí, ve které se jako dominantní přístupy profilují teorie mobilizace zdrojů, teorie struktury politických příležitostí a teorie rámování (anglicky framing). Ve vlastní empirické práci nejvíce vycházím z teorie struktury politických příležitostí, kterou navíc obohacuji o novější výzvy Jamese Jaspera (2004; 2006; 2011). Ten po socioložích žádá, aby silněji do výzkumu sociálních hnutí integrovali aktérství (agency) představitelů sociálních hnutí a občanského sektoru. Nicméně ve druhé kapitole dizertační práce se věnuji teorii sociálních hnutí více uceleně s ambicí nabídnout širší přehled toho nejdůležitějšího, co tento výzkumný program přinesl. Výhodou je, že poznatky teorie sociálních hnutí jsou často přenositelné na různé formy kolektivního jednání, například právě advokační aktivity (viz Kimberlin, 2010). To je i důvod, proč se ve své analýze advokačních aktivit, které nejsou nutně jen doménou sociálních hnutí, právě o teorii sociálních hnutí opírám.

Na tomto místě autoreferátu nabízím jen velmi stručný výtah z této kapitoly. Proč tedy sociální hnutí studovat? Sociální hnutí jsou klíčovým hráčem na poli sociální změny, podobně jako o změnu usilují advokační aktivisté, kteří mohou nebo nemusí sami být součástí sociálního hnutí, nicméně v každém případě usilují o systémovou změnu. Z tohoto pohledu jsou aktivisté či obecně aktéři občanské společnosti nositelem konfliktu a konfrontují společnost s novými a často nepříjemnými otázkami. Některé z těchto otázek zapadnou nebo jsou marginalizovány, aniž kolem nich opravdové hnutí

vyroste. Jiné rezonují, stanou se součástí veřejné diskuse a někdy celou společnost trvale promění. Jak říkají Goodwin a Jasper, „Politické strany a jejich lídři zřídka kdy položí ty nejzajímavější otázky nebo nadnesou nová témata; (...). Jsou to zpravidla hnutí mimo politický systém, která donutí ty uvnitř rozpoznat nové strachy a touhy“ (2009, p. 4).

Důležitou etapou pro rozvoj výzkumu sociálních hnutí byla 50., 60. (a 70.) léta, kdy se objevila pestrá škála hnutí, která nebyla primárně motivována materiálně, nýbrž kulturně (např. hnutí ekologické, feministické, za práva sexuálních menšin atp.). Zajímavé na těchto hnutích bylo, že se v nich často angažovali nenásilnou formou lidé ze středních a vyšších tříd, jinak dobře integrovaní do společnosti, což učinilo některé starší teorie o iracionálních davech a společensky vykořeněných jedincích nedostatečnými. Společenské vědy tedy stály před úkolem vytvořit nový teoretický aparát, kterým by bylo možné realitu sociálních hnutí popsat. V Evropě se rozvíjely především teorie nových sociálních hnutí² (např. Touraine, Habermas, Offe, Melucci, Castells ale také řada dalších, viz Znebežánek, 1997, kap. 3). Centrálním tématem těchto teorií je snaha ukázat, jak nástup nových sociálních hnutí souvisí s hlubšími proměnami společnosti, především s přechodem k tzv. postindustriální společnosti. Nová sociální hnutí jsou nositelem těchto historických změn úzce spojených s post-materiálními hodnotami.

Kromě teorií nových sociálních hnutí se nicméně v reakci na hnutí 60. a 70. let objevují i další teoretické inovace, rozvíjené zpočátku spíše v USA. Zatímco teorie nových sociálních hnutí se snažily integrovat sociální hnutí do komplexních sociologických úvah o proměnách společnosti, směry rozvíjené v USA (teorie mobilizace zdrojů, teorie politických příležitostí a teorie rámování čili *framing*) usilovaly o analýzu konkrétních aspektů fungování sociálních hnutí. Lze je označit za teorie středního dosahu.

Teorie mobilizace zdrojů

Základy teorie mobilizace zdrojů (TMZ, *resource mobilization theory*) se zformovaly v 70. letech 20. století. Zatímco starší teorie stavěly na předpokladu, že klíčovým momentem vedoucím k mobilizaci je vznik pocitů křivdy, TMZ vychází z předpokladu, že pocity křivdy jsou přítomny trvale jako projev určité sociální struktury (McCarthy & Zald, 1977; McCarthy & Zald, 2001, viz také Jenkins, 1983, p. 530). To, co je třeba zkoumat, je schopnost organizací tyto pocity křivdy organizovat a na jejich základě mobilizovat. Tato schopnost je v interpretaci TMZ závislá na zdrojích, které mají organizace k dispozici. Zdroje přitom mají různou povahu, může jít např. o peníze, zařízení, lidský kapitál, ale i legitimitu (McCarthy & Zald, 1977, p. 1220), za zdroje lze považovat také existující infrastrukturu, např. masová média, levné a rychlé formy dopravy (McCarthy & Zald, 2001, p. 536) nebo třeba platformy pro online mobilizaci (Eltantawy & Wiest, 2011).

---

² Záměrně používám plurál, protože jde o širokou oblast teoretického uvažování, kterou lze stěží integrovat do jedné teorie. Viz také Buechler 1995: 442.

Teorie struktury politických příležitostí

Centrální tezi konceptu teorie struktury politických příležitostí lze formulovat tak, že sociální hnutí se objevují a dosahují úspěchů v souvislosti s externími politickými příležitostmi a hrozbami.

Konkrétně to shrnuje Tarrow: „Když se otevře přístup k institucím, objeví se rozepře mezi elitami, vyvstanou dostupní spojenci a poklesne kapacita státu k vykonávání represe, vyzyvatelé vidí příležitosti pro usilování o své požadavky“³ (2011, p. 160).

Koncept politických příležitostí významně obohatil studium sociálních hnutí:

- Víme, že na kontextu záleží, že vysoká míra mobilizace nemusí sama o sobě vést k dosažení sledovaných cílů, pokud je struktura politických příležitostí nepříznivá, a naopak i relativně malá mobilizace může vést k dosažení sledovaných cílů, pokud je struktura politických příležitostí otevřená (Kitschelt, 1986, pp. 72–74).
- Víme také, že mobilizace může vznikat jak v důsledku otevírání politických příležitostí, tak jako reakce na vytlačování z již jednou dosažených pozic, tedy v důsledku uzavírání politických příležitostí.
- Díky práci řady autorů se také daří identifikovat a systematizovat největší nástrahy přístupu, které pramení z jeho šíře a poměrně velkých ambicí. Při znalosti těchto diskusí lze koncept použít jako inspirativní konceptuální rámec pro zkoumání sociálních hnutí.

Rámování (Framing)

Framing se objevil s ambicí vrátit do výzkumu sociálních hnutí sociální psychologii, na jejíž absenci upozorňovali někteří autoři (např. Jenkins, 1983), a integrovat ji nejprve s teorií mobilizace zdrojů (Snow et al., 1986), ale později také se strukturou politických příležitostí. Přístup také od začátku usiluje o větší důraz na dynamiku a procesuální charakter participace (Snow et al., 1986, p. 467).

Středobodem přístupu je pojem frame (v tomto textu ho překládám jako interpretační rámec), který odkazuje na to, že lidé rozumí světu skrze interpretační schémata, do kterých realitu rámují. Podstatu přístupu lze formulovat tak, že abychom porozuměli sociálním hnutím, je třeba porozumět vztahu a dynamice mezi interpretačními schématy různých aktérů. Těmito aktéry jsou v první řadě samotné organizace sociálních hnutí a jednotlivci, kteří jsou nebo mají být mobilizováni. Mezi aktéry ale patří také elit, odpůrci hnutí a další. Úspěšná práce s interpretačními rámci umožňuje mobilizaci konsensu, ale též udržování mobilizace a její usměrňování.

---

³ Překlad autor.

Analýza transakčního aktivismu (Řešení VO1)

První výzkumná otázka mé dizertační práce zní: **Jak můžeme v návaznosti na existující literaturu jasněji konceptualizovat a následně operacionalizovat problematiku spolupráce mezi neziskovými organizacemi, které vstupují do politického procesu?**

K této výzkumné otázce se vztahuje především kapitola 3, ve které se spoluautorem Tomášem Diviákem navrhujeme rozlišovat na jedné straně mezi asociativními (*associative*) transakčními vazbami, které operacionalizujeme jako jakkoliv volnou formu spolupráce, případně i jen jako komunikaci mezi organizacemi, a spojujícími (*interlocking*) transakčními vazbami na straně druhé. Spojující transakční vazby operacionalizujeme jako dělbu práce mezi organizacemi. Dělbou práce přitom nemáme na mysli specializaci v rámci určitého odvětví, kdy například jedna environmentální organizace se zaměřuje na problematiku dopravy a jiná na nakládání s odpadem, nýbrž dělbu práce ve smyslu rozdělení rolí v rámci práce na konkrétním projektu či cíli, kdy se jedna organizace může spoléhat na výstupy práce organizace jiné, jako se například jedno oddělení ve velké firmě spoléhá na výstupy práce jiného oddělení. Tato konceptualizace byla motivována potřebou najít mechanismus, který by doložil, jak transakční aktivismus posiluje kapacitu neziskového sektoru. Tento problém je totiž v literatuře opomíjen. Existující studie pouze předpokládají, že pokud má organizace více nejasně definovaných vazeb na jiné organizace a zároveň může prokázat více dopadů své činnosti, je to evidence ve prospěch toho, že transakce zvyšují kapacitu organizací zasahovat do politického procesu. Směr kauzality přitom ale není zřejmý. Hledání mechanismu či mechanismů, jak konkrétně spolupráce zvyšuje kapacitu neziskových organizací, je tak vlastně snahou zjistit, zda popsaná asociace je skutečně kauzální, nebo jde spíše jen o nepravou korelaci. V naší analýze si vybíráme iniciativu Rekonstrukce státu jako nejpravděpodobnější případ takové iniciativy, kde by případně k dělbě práce ve výše popsaném smyslu mělo docházet. Iniciativa se totiž od začátku prezentovala jako uskupení asi dvaceti nevládních organizací, které společnými silami chtějí dosáhnout systémové změny. V kapitole však ukazujeme, že navzdory své sebe-prezentaci bylo jádro Rekonstrukce státu tvořeno prací jen několika málo klíčových organizací, primárně dokonce jen prací jedné z nich. Úroveň dělby práce byla spíše nízká, většina organizací svou účastí v iniciativě spíše než cokoliv jiného demonstrovala svoji podporu projektu a při nejlepším se tak podílela na šíření povědomí o iniciativě. Pro naši hypotézu o tom, že transakční aktivismu funguje díky dělbě práce, se tak na základě případu Rekonstrukce státu nepodařilo získat empirickou oporu. Naše analýza však přesvědčivě ukazuje, že je důležité zohledňovat ve výzkumu spolupráce a propojenosti neziskových organizací typ jejich spolupráce. Většina dosavadních prací zkoumá spolupráci jen na úrovni vzájemné komunikace. To má za následek, že výzkumníci reportují vysokou míru propojenosti občanského sektoru, kterou interpretují jako vysokou míru transakční

kapacity. Tento optimismus v našich závěrech korigujeme. Pokud totiž místo komunikace začneme zkoumat dělbu práce a potažmo příspěvek jednotlivých organizací ke společnému dílu, může se ukázat, že transakční kapacita organizací je poměrně omezená a že za každým projektem stojí primárně jen jedna, případně v nejlepším několik málo organizací, jako se to ukázalo v případě Rekonstrukce státu. Cesty pro další výzkum jsou tak především dvě. Buď je třeba identifikovat a doložit jiné mechanismy, díky kterým se propojené organizace stávají efektivnějšími, nebo je možné hledat důvody toho, že se některým neziskovým organizacím daří mít reálný dopad na politický proces, primárně někde jinde než v propojenosti mezi organizacemi. Touto cestou se ubírám u druhé výzkumné otázky této dizertační práce.

Analýza strategických rozhodnutí (Řešení VO 2)

Druhá otázka této dizertační práce zní: **Jaké strategie a postupy mohou občanské iniciativy používat k tomu, aby prosadily své cíle u politických elit, a jak můžeme tyto strategie a postupy zkoumat?**

Této výzkumné otázce se věnuji především v kapitole 4, ve které se více explorativním způsobem snažím doložit, jaké příčiny stojí za úspěchem iniciativy Rekonstrukce státu. Jestliže třetí kapitola vychází z konkrétní hypotézy o tom, jaký mechanismus by mohl vést k tomu, že propojenost organizací vede k efektivnějšímu zapojení do politického procesu, čtvrtá kapitola se snaží rozhodit sítě do všech stran a možné mechanismy teprve hledat. Kapitola se proto opírá o kapitolu 2, ve které shrnuji vybrané teorie sociálních hnutí, a kapitolu 6, ve které formou metodologického exkurzu představuji metodu *process tracing*, na jejíchž základech je vystavěna moje metodologie. Těžištěm kapitoly 4 je proto shromáždění a zkombinování rozmanitého empirického materiálu. Ukazuji, že iniciativa operovala ve velmi specifickém politickém kontextu, který byl důležitým předpokladem jejího úspěchu. V tomto bodě se ale se strukturálním přístupem analýzy politických příležitostí loučím a těžiště kapitoly přesouvám k iniciativě Rekonstrukce státu jakožto aktivnímu aktérovi. Tím navazuji na Jaspersovu kritiku převážné většiny výzkumu sociálních hnutí a politicky zaměřených občanských iniciativ, podle které je ve výzkumu opomíjen právě aspekt aktivního aktérství a strategických rozhodnutí, která aktéři v občanském sektoru na pozadí existující struktury dělají. Těžištěm kapitoly je tedy analýza klíčových strategických rozhodnutí zástupců iniciativy a jejich dopadu na výsledek kampaně. Ukazuji, jak rekonstrukční aktivisté uvažovali o výběru protikorupčních zákonů, které se rozhodli prosazovat, jak oslovovali veřejnost i média, aby vytvořili v klíčových momentech tlak na politiky, ale také jak svoji strategii pečlivě navigovali mezi odvážně konfrontačním přístupem a umírněnějšími formami aktivismu podle měnících se okolností v průběhu procesu kampaně. Závěr kapitoly proto lze shrnout jako tvrzení, že klíčovým mechanismem úspěchu iniciativy bylo vystoupení z rutiny a aktivní řízení kampaně skrze strategická rozhodnutí reagující na měnící se kontext. Takový přístup byl podmíněn tím, že vůdčí

osobnosti iniciativy se shodli na potřebě vysoce pragmatického přístupu, kdy svá rozhodnutí podřizovali úzce vymezeným cílům, kterých chtěli dosáhnout. Celá čtvrtá kapitola se zakládá na kombinování rozmanitých druhů evidence, které na tomto místě není možné detailně popsat. Jako řešení jsem se rozhodl prezentovat na tomto v textu autoreferátu pouze tabulku, která kompaktní formou shrnuje jednotlivé části sledované protikorupční kampaně včetně doprovodné evidence. Tato tabulka se v této podobě neobjevuje v samotné dizertační práci, jejím záměrem je schematické shrnutí. Detailnější diskuse toho, jak jednotlivé položky evidence používám, je nad rámec tohoto autoreferátu a je součástí plného znění dizertační práce.

ČÁST PROCESU	EMPIRICKÁ EVIDENCE
Kontext	
Růst protikorupčního sektoru	<ul style="list-style-type: none"> • Vznik nových organizací krátce před spuštěním projektu Rekonstrukce státu – zdroj: údaje o vzniku organizací z jejich webových stránek • Vnímaný význam růstu protikorupčního sektoru centrálními osobami v projektu – zdroj: rozhovory se zástupci RS
Turbulentní politické scéna	<ul style="list-style-type: none"> • Výrazná obměna politických stran v předchozích volbách v roce 2010 – zdroj: výsledky voleb, média • Výrazná obměna politiků skrz kroužkování na kandidátních listinách v předchozích volbách v roce 2010 – zdroj: média • Odůvodněné očekávání další velké politické obměny ve volbách v roce 2013 – zdroj: výsledky voleb, média
Korupce ve veřejném mínění	<ul style="list-style-type: none"> • Zhoršující se vnímání problému korupce ve veřejném mínění – zdroj: data CVVM, Eurobarometer, Světová banka
Agresivnější strategie	
Oslovování veřejnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Organizace happeningů – zdroj: média, rozhovory se zástupci RS • Důraz na branding – zdroj: obrazový materiál • Deklarace snahy o mediální viditelnost – zdroj: rozhovory se zástupci RS
Zapojování veřejnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Využívání ambasadorů – zdroj: rozhovory se zástupci RS • Virální materiál – zdroj: analýza PR materiálu iniciativy • Větší míra sledování RS uživateli na sociálních sítích ve srovnání s individuálními organizacemi
Tlak na politiky	<ul style="list-style-type: none"> • Politici se nechávají slyšet, že jsou pod nepřijatelným tlakem – zdroj: média
Reakce politiků	
Kritika iniciativy	<ul style="list-style-type: none"> • Politici veřejně kritizují RS jako nepřijatelnou – zdroj: média
Podepsání pledge	<ul style="list-style-type: none"> • Politici podepisují závazek podpořit zákony Rekonstrukce státu – zdroj: webové stránky RS
Přijetí tématu za své	<ul style="list-style-type: none"> • Politici téma přijímají za své nad rámec pouhého podpisu – zdroj: analýza sebepropagace politiků skrze téma Rekonstrukce státu

Různé roviny profesionalizace (Řešení VO 3)

Cílem třetí empirické případové studie v mé disertační práci je analyzovat fenomén profesionalizace v pražské neziskové organizaci Auto*mat, jejímž hlavním cílem je rozvoj alternativ k automobilové dopravě. V rámci studie je analyzován fenomén profesionalizace ve třech dimenzích, kterými jsou financování, personální politika, a komunikační strategie. V souvislosti s tím je také diskutován proces posílení expertních a advokačních aktivit organizace.

Prvním důležitým faktorem pro všechny dále popsané změny v organizaci Auto*mat bylo měnící se financování. Na začátku organizace fungovala jako skupina nadšenců s minimálními náklady, které byly hrazeny z vlastních peněz členů. Období bez grantových peněz ale netrvalo dlouho. Skupina začala získávat první grantové prostředky ještě předtím, než se v roce 2007 stala samostatným spolkem (tehdy občanským sdružením). Grantové financování však v organizaci není vnímáno neproblematicky. Je totiž zpravidla nárazové a tím pádem spojené s nejistotou. Dalším problémem je svázanost grantu s určitým projektem, resp. určitými aktivitami. Nejedná se většinou o volné prostředky, které by mohla organizace využívat zcela dle vlastního uvážení. Ve výsledku tak sice organizace rozšiřuje své portfolio aktivit, ale zároveň může být odkláněna od svého původního poslání či od svých priorit.

Odklon od prioritních aktivit se může týkat především advokačních aktivit, na které je zpravidla obtížné získat grantové financování. Proto Auto*mat založil Klub přátel, na jehož rozvoj se intenzivně zaměřuje. Výroční zpráva Auto*matu uvádí, že v roce 2015 pravidelně přispívalo na činnost organizace 525 lidí (Auto*mat, 2016). Prostředky získané od dárců nejsou navázané na konkrétní aktivity a umožňují tak větší volnost plánování, ale i pružnější reagování. Organizace navíc reflektuje, že „[s]tovky platících členů Klubu jsou (...) hlavně významným zdrojem legitimacy pro (...) jednání s politiky i další aktivity.“

Z hlediska personální politiky je příběh Auto*matu typickým příběhem profesionalizace. Organizace začínala jako skupina dobrovolníků s vazbou na organizaci Oživení. Jak skupina získávala první granty, otevíral se prostor pro placené úvazky. Role dobrovolnictví ale zůstávala pro Auto*mat podle našich respondentů ještě poměrně dlouho významná, a i dnes se organizace především při pořádání větších akcí obrací na dobrovolníky. Navíc první zaměstnanci se rekrutovali z řad nejaktivnějších dobrovolníků, čímž byla zajištěna kontinuita. Později ale došlo k posunu a v současnosti jsou již některé pozice v organizaci obsazovány pomocí otevřených výběrových řízení, která mohou zajistit, že se do organizace dostanou i odborníci, kteří by na pozicích dobrovolníků nepůsobili. Původními členy Auto*matu byla ale tato změna personální politiky vnímána v některých případech problematicky.

Co se komunikační strategie organizace týče, ta byla původně poměrně radikální. Členové Auto*matu se nebáli ani kontroverzních forem přímé akce, například když se s transparenty v ruce snažili

zastavovat dopravu na pražské magistrále, jak to ukazuje dokumentární film Auto*mat. Podobné konfrontační strategie dnes ale patří spíše do historie organizace. Dnes se Auto*mat snaží mnohem více profilovat jako partner, který je připravený hledat kompromisy a který chce působit sympaticky a nekontroverzně.

De-radikalizace komunikační strategie souvisela také s uvědoměním si, že automobil představuje pro řadu lidí důležitý symbol svobody, takže útoky na automobilismus vyvolávají u velké části populace negativní reakce.

Posun v komunikaci souvisí i s rostoucím zaměřením na expertní a advokační činnosti: *„Ze začátku jsme jeli hodně happeningy, audiovizuální a tak. Ted' se soustředujeme spíše na expertní práci“* (pracovník Auto*matu, resp. č. 5). Aby si mohla organizace vybudovat a udržet nejen expertízu, ale i pověst experta, je potřeba tomu přizpůsobit i komunikační strategii: *„Takže máme tuhle váhu [expertní] a vlastně ji se snažíme využívat. Což také znamená, že naše stanoviska nemohou být extrémní. (...) Naše strategie je, že když něco kritizujeme, musíme aspoň zhruba vědět, jakým způsobem to můžeme udělat jinak“* (pracovník Auto*matu, resp. č. 5).

Případová studie Auto*matu ukazuje na některé typické rysy procesu profesionalizace, ale i na některé momenty, které standardně v literatuře s profesionalizací spojovány nejsou. Mezi typické rysy patří především posun od dobrovolnické organizace k organizaci založené primárně na práci zaměstnanců a dále posun od nábory zaměstnanců z řad dobrovolníků směrem k otevřeným výběrovým řízením. Typickým rysem je také určitá de-radikalizace a snaha o více konsensuální vystupování. Naopak rysem, který se v literatuře o profesionalizaci příliš neobjevuje, je snaha o odklon od grantů ve prospěch financování od drobných dárců, které organizaci zaručuje větší flexibilitu a také legitimitu.

V závěru kapitoly provádím reflexi celé případové studie a jejích přínosů pro studium fenoménu profesionalizace. Na profesionalizaci lze běžně nahlížet jako na proces, kdy se dobrovolnická organizace mění v organizaci zaměstnanců. Druhou variantou je vnímat ji jako proces, kdy nehierarchickou a nestrukturovanou organizaci nahrazuje model jasné dělby práce mezi profesionály z oblasti práva, financí, PR a případně dalších oborů specifických pro činnost dané organizace, případně doplněný vertikální strukturací firmy (hierarchizace pracovních pozic). Mohli bychom ale problém profesionalizace nahlédnout i tak, že profesionální organizaci definuje její znalost prostředí a integrace do systému, která umožňuje včas se dostat k potřebným informacím, v pravou chvíli oslovit ty pravé lidi a být na správném místě. Příběh Auto*matu je také příběhem budování této strategické pozice s přístupem na důležitá místa. Právě zde dochází k překryvu představ o profesionalizaci s konceptem transakčního aktivismu. Na cestě k této pozici ale musel Auto*mat přetvořit svou image z obrazu radikální, pro některé lidi až cyklo-teroristické organizace do podoby spolehlivého expertního partnera.

Tuto změnu image spojenou se změnou komunikační strategie, ale možná i celkového vnímání problematiky městské cyklistiky uvnitř Auto*matu lze interpretovat jako de-radikalizaci organizace.

Důležitou teoretickou otázkou je, zda de-radikalizace zvyšuje nebo snižuje potenciál dosahovat reálných politických změn. Tato otázka souvisí s pojmem kooptace, která je nejčastěji chápána ve smyslu odklonění se od původního směřování. Konkrétně to u občanské iniciativy může znamenat ztrátu originální transformativní dynamiky a začlenění do šedivosti institucionalizované politiky. Přiblížení se institucionální politice sice může znamenat větší blízkost reálnému rozhodování, ale nese s sebou riziko opuštění původních cílů. Otázku dopadů de-radikalizace ale není jednoduché definitivně zodpovědět ani v případě jedné konkrétní organizace. Jeden z bývalých pracovníků Auto*matu profesionalizaci organizace spojenou s přijetím méně konfrontačního stylu komunikace kritizoval s tím, že organizace se ve svém důsledku spokojuje s drobečkovou politickou, ale nemůže docílit radikální změny.

Takový postoj není v občanských organizacích výjimečný. Spíše se zdá, že se objevuje takřka periodicky a mnohdy ústí v odštěpování radikálnějších frakcí či tvorbu nových, více grassrootových organizací. Tento proces může být pro neziskový sektor v jistém smyslu ozdravný, protože připomíná původní cíle, přináší originální podněty a prozkoumává spektrum možných postojů ve společnosti do větší šíře. Podle jednoho z respondentů by dokonce mělo být rolí nevládních organizací být dobrovolně v trochu extrémní pozici a vytvářet tak prostor pro někoho jiného, kdo se tak bude moci profilovat dostatečně radikálně, ale přitom nebude představovat extrém.

Process tracing (Metodologický exkurz)

Ještě před závěrečné shrnutí své práce jsem umístil metodologickou kapitolu 6, která představuje exkurz k metodě process tracing. Vycházím z předpokladu, že většina kvalitativních případových studií v sociologii vychází z interpretativního poznávacího rámce. To znamená, že jejich cílem je porozumět zkušenostem a perspektivám zkoumaných aktérů. V rámci práce na kapitole 4 o Rekonstrukci státu jsem ale potřeboval metodu nikoliv interpretativní, nýbrž takovou, která by umožnila co možná nejobjektivnějším způsobem zachytit a popsat kauzální proces včetně mechanismů změny. Cílem kapitoly totiž nebylo v první řadě porozumět aktérům v iniciativě Rekonstrukce státu, ale způsobu, jakým mohou občanské iniciativy vstupovat do politického procesu a mít reálný dopad na jeho výsledky. Pro tyto účely jsem jako vhodnou identifikoval právě metodu process tracing (Collier, 2011; Beach & Pedersen, 2013; Bennett & Checkel, 2014; Beach & Pedersen, 2016). Zatímco metoda se těší poměrně velkému zájmu v zahraničí, především v politologii a ve výzkumu mezinárodních vztahů, do sociologie zatím příliš nepronikla. Navíc v době psaní této kapitoly neexistoval žádný český ani

slovenský text, který by se metodě věnoval dostatečně podrobně, aby umožnil jasnou představu o tom, o jaké koncepty se metoda opírá, jak se používá, s jakými daty pracuje a jaké metodologické debaty v souvislosti s metodou aktuálně ve světě probíhají. Rozhodl jsem proto pokusit se vyplnit toto bílé místo a představit metodu formou uceleného článku. Domnívám se, že jeho zařazení na jiné místo textu by rušilo plynulost a návaznost jednotlivých empirických kapitol, proto je kapitola umístěna až před závěr práce.

Jádrem metody je představa, že zatímco experiment je vhodným nástrojem pro kauzální inferenci, process tracing může poskytnout kauzální vysvětlení, které je od kauzální inference kvalitativně odlišné. Zatímco inference usiluje o stanovení, zda příčina vede k následku, vysvětlení hledá odpověď na otázku, jakým způsobem příčina vyvolává svůj následek. Lze říct, že tento přístup ke kauzalitě je založen na ambici otevřít černou skříňku mezi příčinou a následkem a porozumět tomu, jak dochází k přenosu kauzálního působení. Jinými slovy, výzkumník používající process tracing se snaží nahradit černou skříňku mezi příčinou a následkem popisem kauzálního mechanismu, jehož existenci opírá o empirickou evidenci, kterou lze považovat za pozorovatelný projev daného mechanismu. Rigorózní empirické doložení konkrétního kauzálního mechanismu by mělo působit jako ochrana před pastí nepravé korelace.

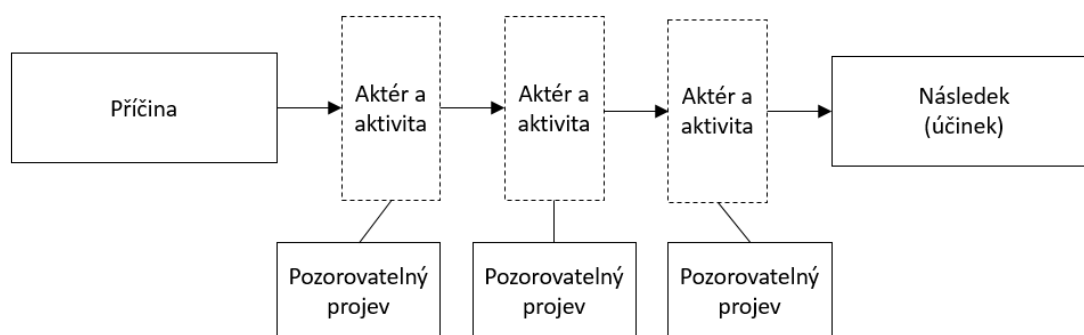
Protože váha různé evidence je různá, rozvíjí se v rámci process tracingu typologie empirických testů. Tyto testy nabízejí především koncepční rámec pro práci s evidencí, která se tak má stát více uvědomělou, explicitní a transparentní. Testování evidence v process tracingu je založeno na logice nutných a dostačujících podmínek. Tato logika nachází vyjádření také v pojmech teoretická jistota a teoretická unikátnost. Jednotlivé „testy“ používané v rámci process tracingu zachycuje v konceptuální rovině následující tabulka:

Je přítomnost dané empirické stopy...		... dostačující pro potvrzení kauzálního mechanismu?	
		NE	ANO
... nezbytná pro potvrzení kauzálního mechanismu ?	NE	(I) Stéblo ve větru Přítomnost stopy zpravidla mírně upevňuje význam hypotézy, ale nepotvrzuje ji. Absence stopy zpravidla mírně oslabuje hypotézu, ale nevyvrací ji.	(III) Kouřící hlaveň Přítomnost stopy potvrzuje hypotézu. Absence stopy zpravidla mírně oslabuje hypotézu, ale nevyvrací ji.
	ANO	(II) Proskok kruhem Přítomnost stopy zpravidla mírně upevňuje význam hypotézy, ale nepotvrzuje ji. Absence stopy vyvrací hypotézu.	(IV) Oboustranně rozhodný test Přítomnost stopy potvrzuje hypotézu. Absence stopy vyvrací hypotézu.

Zdroj: Tabulka je s úpravami převzata z Collier (2011), který se odvolává na práci Van Evera (1997, s. 31–32) a Bennetta (2010, s. 210). Původní anglické názvy testů jsou (I) straw-in-the-wind, (II) hoop-test, (III) smoking gun, (IV) doubly decisive test.

V kapitole se snažím jasně ukázat několik příkladů analytických prací, které metodu process tracing používají. Vhodným zobecněním může být následující obrázek převzatý z Beache a Pedersena (2016), který zdůrazňuje, že kauzální mechanismy budované pomocí process tracingu vycházejí z předpokladu, že jednotlivé mezikroky v kauzálním procesu je vždy možné spojit s nějakým aktérem a jeho aktivitou. Tím se process tracing stává metodou, kterou lze dobře integrovat se současnými hlasitými výzvami ve společenských vědách, aby analýza probíhala více na úrovni aktérů a jejich rozhodování než na úrovni struktur a systémů, kterým chybí intencionalita (srovnej například s Jasper, 2004; 2006; 2011 nebo Hedström, 2005).

Causal mechanism in process tracing – a basic scheme

Zdroj: adaptováno z obr. 8.1 v Beach, Pedersen (2016)

Závěrečné shrnutí a diskuse

Cílem disertační práce je přispět k odborné diskusi o vývoji a stavu občanské společnosti se zaměřením na ty její aktéry, kteří vstupují do politického procesu a věnují se tzv. advokačnímu aktivismu. V závěrečné kapitole práce se věnuji nejprve shrnutí své práce a odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky. Potom formuluji na základě svého výzkumu a častého kontaktu s aktéry občanského sektoru v posledních letech úvahu o tom, jakou sebereflexí dnes organizace zaměřené na politický proces procházejí a jaké změny bychom na základě toho mohli očekávat do budoucna.

Shrnutí mých příspěvků k jednotlivým výzkumným otázkám do značné přináší již text tohoto autoreferátu. Proto na tomto místě už jen velmi stručně:

V souvislosti s výzkumnou otázkou 1, tedy „jak můžeme v návaznosti na existující literaturu jasněji konceptualizovat a následně operacionalizovat problematiku spolupráce mezi neziskovými organizacemi, které vstupují do politického procesu?“, jsem zformuloval koncept asociativních (*associative*) transakčních vazeb a spojujících (*interlocking*) transakčních vazeb. Zajímavé jsou především druhé jmenované. Ty představují takový typ vazeb, který organizace propojuje a dělá je na sobě vzájemně závislými ve smyslu dělby práce. To znamená, že každá organizace je odpovědná za určitý vlastní příspěvek ke společnému projektu. Pro tento druhý typ vazeb pak přicházím s návrhem nové operacionalizace, kterou testuji na případě Rekonstrukce státu. Se samotnou analýzou mi pomohl spoluautor kapitoly, Tomáš Diviák. Zjistili jsme, že naše hypotéza o tom, že spojující (*interlocking*) transakční vazby by mohly být kauzálním mechanismem působícím efektivitu transakčního aktivismu se v případě Rekonstrukce státu nepotvrdila. Zároveň jsme demonstrovali, jak důležitá je operacionalizace transakcí v rámci konceptu transakčního aktivismu, resp. k jak odlišným výsledkům může různá operacionalizace vést. Tím mimo jiné vyslovujeme výzvu k větší opatrnosti při používání a interpretaci analýzy sociálních sítí (SNA) pro výzkum občanského sektoru a doporučujeme takovou analýzu doprovázet kvalitativním šetřením, jako to v diskutované kapitole sami děláme.

Druhá výzkumná otázka zní: „Jaké strategie a postupy mohou občanské iniciativy používat k tomu, aby prosadily své cíle u politických elit, a jak můžeme tyto strategie a postupy zkoumat?“ Za účelem zodpovězení této otázky používám metodu process tracing a zaměřuji se na aktérství představitelů zkoumané iniciativy, především jejich strategická rozhodnutí. Ukazují, že jednotlivá rozhodnutí prochází vnitřními procesy, které mohou mít i konfliktní povahu, ale také to, že jsou v čase měněna podle měnících se okolností. Na základě toho mimo jiné argumentuji, že nemusí být vždy nejlepší cesta kódovat jednotlivá rozhodnutí jako proměnné pro komparativní výzkum. Rozhodnutí totiž mohou mít procesuální povahu. Jinými slovy, pro porozumění tomu, jak advokační aktivisté fungují a jak dosahují změny, je důležité porozumět tomuto procesu a popsat jeho klíčové momenty. V tomto smyslu tak pro

pochopení či vysvětlení kauzálního procesu doporučují spíše „historiografickou“ než nomologickou perspektivu. Advokační kampaně jsou totiž do značné míry neopakovatelné a domnívám se, že především ty úspěšné často těží z inovací, které fungují právě proto, že jsou nečekané.

Konečně třetí výzkumná otázka zní „Jaké roviny profesionalizace lze uvnitř organizace rozlišit a jak spolu tyto roviny navzájem souvisí a jak se ovlivňují?“ Můj příspěvek k zodpovězení této otázky vychází z případové studie organizace Auto*mat, u které identifikuji tři úrovně profesionalizace organizace, a sice úroveň financování organizace, personální politiky a komunikační strategie. Dále se soustředím na analýzu jejich provázanosti. Celý proces profesionalizace umožnily organizaci Auto*mat zahájit první získané granty. Díky tomu mohla organizace postupně měnit i svoji personální politiku a proměňovat se z dobrovolnické skupiny v organizaci s placenými úvazky. Jak se částečně měnili lidé uvnitř Auto*matu, měnila se také komunikační strategie, která přímo navazovala na postoje lidí uvnitř organizace: Stala se méně radikální a organizace se snažila prezentovat jako důvěryhodný partner disponující expertízou a ochotný ke kompromisům. Auto*mat si v návaznosti na to začal budovat poměrně silnou advokační pozici. Na advokační činnost se však těžko získávaly granty, takže fundraising organizace se zaměřil na budování Klubu přátel, tedy *de facto* získávání peněz od drobných dárců. Změna financování směrem ke grantovému financování tedy odstartovala další změny uvnitř organizace, které časem vyústily až v další revizi strategie financování. Organizace začala v té souvislosti klást důraz na vlastní legitimizaci skrze dárcovskou podporu.

Na shrnutí mých příspěvků k jednotlivým výzkumným otázkám navazuji v závěrečné kapitole úvahou o tom, jakou sebereflexí dnes organizace občanské společnosti, které mají ambici vstupovat do politického procesu, prochází. Tato úvaha vychází z mé zkušenosti z posledních let, kdy jsem se často setkával s aktéry občanského sektoru a účastnil se i různých akcí, seminářů a konferencí pořádané neziskovým sektorem pro neziskový sektor. Jako klíčový bod současné sebereflexe občanské společnosti identifikuji téma posilování vazeb na širší veřejnost a zlepšování obrazu o neziskových organizacích v očích veřejnosti. V poslední době je tato reflexe o to intenzivnější, že legitimita neziskových organizací je v mnoha postkomunistických zemích zpochybňována. Zhoršující se obraz neziskových organizací ve veřejném prostoru reflektují také výsledky veřejného mínění. Podle časových řad (CVVM, nedatováno) vyjadřovalo důvěru neziskovým organizacím několik let před rokem 2015 stabilně asi 45 % obyvatel, zatímco nedůvěru kolem 40 %. (Ostatní nedokázali na otázku odpovědět.) V roce 2015 ale důvěra neziskovým organizacím skokově poklesla a dodnes zůstávají její hodnoty kolem 35 %, zatímco nedůvěra se pohybuje kolem 50 %. Neziskové organizace si tuto situaci uvědomují a snaží se na ni reagovat tím, že hledají cesty, jak u veřejnosti svůj obraz zlepšit, a především jak přizvat veřejnost k participaci.

Reference

- Barnes, S. H. (2006). The Changing Political Participation of Postcommunist Citizens. *International Journal of Sociology*, 36(2), 76–98. doi: 10.2753/IJS0020-7659360203.
- Beach, D., & Pedersen, R. B. (2013). *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Beach, D., & Pedersen, R. B. (2016). *Causal case study methods: foundations and guidelines for comparing, matching and tracing*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bennett, A., & Checkel, J. T. (Eds.). (2014). *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Bennett, P. W. L., & Segerberg, D. A. (2013). *The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Bernhagen, P., & Marsh, M. (2007). Voting and Protesting: Explaining Citizen Participation in Old and New European Democracies. *Democratization*, 14(1), 44–72. doi: 10.1080/13510340601024298.
- Císař, O. (2008). *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace* [z anglického originálu Political Activism in the Czech Republic]. Brno, Czechia: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Císař, O. (2010). Externally sponsored contention: the channelling of environmental movement organisations in the Czech Republic after the fall of Communism. *Environmental Politics*, 19(5), 736–755. doi: 10.1080/09644016.2010.508305.
- Císař, O., & Navrátil, J. (2015). Promoting competition or cooperation? The impact of EU funding on Czech advocacy organizations. *Democratization*, 22(3), 536–559. doi: 10.1080/13510347.2013.869742
- Collier, D. (2011). Understanding Process Tracing. *Political Science & Politics*, 44(4), 823–830. doi: 10.1017/S1049096511001429.
- Eltantawy, N., & Wiest, J. B. (2011). The Arab Spring| Social Media in the Egyptian Revolution: Reconsidering Resource Mobilization Theory. *International Journal of Communication* 5, 1207–1224. ISSN: 1932-8036.
- Fagan, A. (2004). *Environment and Democracy in the Czech Republic: The Environmental Movement in the Transition Process*. Cheltenham, United Kingdom; Northampton, MA: Edward Elgar.
- Fagan, A. (2005). Taking stock of civil-society development in post-communist Europe: Evidence from the Czech Republic. *Democratization*, 12(4), 528–547. doi: 10.1080/13510340500226077.
- Fazekas, M., & Tóth, I. J. (2016). From Corruption to State Capture: A New Analytical Framework with Empirical Applications from Hungary. *Political Research Quarterly*, 69(2), 320–334. doi: 10.1177/1065912916639137
- Foa, R. S., & Ekiert, G. (2017). The weakness of postcommunist civil society reassessed. *European Journal of Political Research*, 56(2), 419–439. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12182>
- Fortin, J. (2012). Is There a Necessary Condition for Democracy? The Role of State Capacity in Postcommunist Countries. *Comparative Political Studies*, 45(7), 903–930. doi: 10.1177/0010414011428587
- Goodwin, J., & Jasper, J. M. (Eds.). (2009). *The Social Movements Reader: Cases and Concepts* (2nd ed.). Chichester, United Kingdom; Malden, MA; Oxford, United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Guenther, K. M. (2011). The Possibilities and Pitfalls of NGO Feminism: Insights from Postsocialist Eastern Europe. *Signs*, 36(4), 863–887. doi: 10.1086/658504.
- Hooghe, M., & Quintelier, E. (2014). Political participation in European countries: The effect of authoritarian rule, corruption, lack of good governance and economic downturn. *Comparative European Politics*, 12(2), 209–232. doi: 10.1057/cep.2013.3.
- Howard, M. M. (2002). The Weakness of Postcommunist Civil Society. *Journal of Democracy*, 13(1), 157–169. doi: 10.1353/jod.2002.0008.
- Howard, M. M. (2011). Civil Society in Post-Communist Europe. In Edwards, M. (Ed.) *The Oxford Handbook of Civil Society* (pp. 134–145). New York, NY: Oxford University Press.
- Howard, M. M. (2003). *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge University Press.

- Innes, A. (2014). The Political Economy of State Capture in Central Europe. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 52(1), 88–104. doi: 10.1111/jcms.12079.
- Jasper, J. (2004). A Strategic Approach to Collective Action: Looking for Agency in Social-Movement Choices. *Mobilization: An International Quarterly*, 9(1), 1–16. doi: 10.17813/maiq.9.1.m112677546p63361.
- Jasper, J. M. (2006). *Getting Your Way: Strategic Dilemmas in the Real World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jasper, J. M. (2011). Emotions and Social Movements: Twenty Years of Theory and Research. *Annual Review of Sociology*, 37(1), 285–303. doi: 10.1146/annurev-soc-081309-150015.
- Jenkins, J. C. (1983). Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology*, 9(1), 527–553. doi: 10.1146/annurev.so.09.080183.002523.
- Kimberlin, S. E. (2010). Advocacy by Nonprofits: Roles and Practices of Core Advocacy Organizations and Direct Service Agencies. *Journal of Policy Practice*, 9(3–4), 164–182. doi: 10.1080/15588742.2010.487249
- Kitschelt, H. P. (1986). Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science*, 16(01), 57–85. doi: 10.1017/S000712340000380X.
- Klaus, V. (1998). Liberalismus a občanská společnost. In Klaus, V. (2002). *Občan a obrana jeho státu*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*, 82(6), 1212–1241. doi: 10.1086/226464.
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (2001). The Enduring Vitality of the Resource Mobilization Theory of Social Movements. In Turner, J. H. (Ed.), *Handbook of Sociological Theory* (1st ed., pp. 533–565). New York, NY: Springer.
- McMahon, P. C. (2001). Building Civil Societies in East Central Europe: The Effect of American Non-governmental Organizations on Women's Groups. *Democratization*, 8(2), 45–68. doi: <https://doi.org/10.1080/714000196>
- Narozhna, T. (2004). Foreign aid for a post-euphoric Eastern Europe: the limitations of western assistance in developing civil society. *Journal of International Relations and Development*, 7(3), 243–266. doi: <https://doi.org/10.1057/palgrave.jird.1800024>.
- Petrova, T., & Tarrow, S. (2007). Transactional and Participatory Activism in the Emerging European Polity. *Comparative Political Studies*, 40(1), 74–94. doi: 10.1177/0010414006291189.
- Potůček, M. (2000). Volba společnosti: Havel versus Klaus. In Havel, I.M., Třeštík, D. (eds.). *Co daly naše země Evropě a lidstvu*. Praha: ELK, s. 186–196.
- Rose-Ackerman, S. (2001). Trust, honesty and corruption: reflection on the state-building process. *European Journal of Sociology*, 42(3). doi: 10.2139/ssrn.283429.
- Snow, D. A., Rochford, E. B., Jr., Worden, S. K., & Benford, R. D. (1986). Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review*, 51(4), 464–481. doi: 10.2307/2095581.
- Šťovíčková Jantulová, M. (2005). Analýza procesu profesionalizace v občanském sektoru očima jeho aktérů. *Sociální studia*, 1/2015, 131–146. Retrieved from <http://socstudia.fss.muni.cz/?q=content/anal%C3%BDza-procesu-profesionalizace-v-ob%C4%8Dansk%C3%A9m-sektoru-o%C4%8Dima-jeho-akt%C3%A9r%C5%AF>
- Tarrow, S. G. (2011). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Tavits, M. (2008). Representation, Corruption, and Subjective Well-Being. *Comparative Political Studies*, 41(12), 1607–1630. doi: 10.1177/0010414007308537.
- Waller, M. (2010). The environmental issue in the East of Europe: top-down, bottom-up and outside-in. *Environmental Politics*, 19(5), 831–849. doi: 10.1080/09644016.2010.508315.
- Znebežánek, F. (1997). *Sociální hnutí: Teorie, koncepty, představitelé*. Praha: SLON.